

ENDANGERING OF SECURITY OF REPUBLIC OF SERBIA THROUGH NON-MILITARY THREATS

Hatidža Beriša

Military academy, University of defence, Belgrade, Republic of Serbia

Nikola Vidović

Military academy, University of defence, Belgrade, Republic of Serbia

Milenko Dželetović

University of Belgrade, Faculty of security, Republic of Serbia

Abstract: Nowadays, a greater number of significant dangers do not come from one or more states, but from non-state, mainly heavily controlled, entities and phenomena. By comparing security threats in the last decades of the past century and today, the problem that many countries in the world encounter today are unequivocal, that is, the dominance of the various forms of non-military threats of security at present, in relation to the military threats that dominated in the past. Non-military challenges, risks and threats are an increasing global problem and can endanger the interests and security of any country in the world, including Serbia.

In accordance with contemporary events and developments, in the paper are comprehensively perceived the ways of endangering the security of the Republic of Serbia by non-military forms of threats to security. The dominant forms of non-war threats to security, such as terrorism, organized crime and corruption and their ties, Albanian separatism, national and religious extremism, and natural disasters and other disasters, are heavily analyzed.

Keywords: security, danger, challenges, risks, threats, endangering, terrorism, crime, Republic of Serbia

УГРОЖАВАЊЕ БЕЗБЕДНОСТИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ КРОЗ НЕВОЈНЕ ПРЕТЊЕ БЕЗБЕДНОСТИ

Хатиџа Бериша

Војна академија, Универзитет одбране, Београд, Република Србија

Никола Видовић

Војна академија, Универзитет одбране, Београд, Република Србија

Миленко Џелетовић

Универзитет у Београду, Факултет безбедности, Република Србија

Сажетак: Већи број значајних опасности данас не долазе од стране једне или више држава, већ од недржавних углавном тешко контролисаних субјеката и појава. Поређењем безбедносних претњи у последњим деценијама прошлог века и данас недвосмислено се уочава проблем са којим се сусрећу многе државе у свету, а то је доминација различитих облика невојних претњи безбедности у садашњости, у односу на војне претње које су доминирале у прошлости. Невојни изазови, ризици и претње, чине све већи глобални проблем те могу да угрозе интересе и безбедност било које земље у свету, па и Србије.

У раду се у складу са савременим догађајима и дешавањима, свеобухватно сагледају начини угрожавања безбедности Републике Србије од стране невојних облика претњи безбедности. Тежишно се анализирају доминатни облици невојних претњи безбедности попут тероризма, организованог криминала и корупције и њихове спреге, албанског сепаратизма, националног и верског екстремизма, те природних катастрофа и других несрећа.

Кључне речи: безбедност, опасност, изазови, ризици, претње, угрожавање, тероризам, криминал, Република Србија.

УВОД

*"Безбедност је као кисеоник, не мислимо о њему
све до тренутка кад почне недостајати...
Као шећер у води – не види се, али се осети"*
Дозеф Нај

Доминантна безбедносна претња након Другог светског рата долазила је од стране супротстављених блокова и била је изражена као нуклеарна претња. Основна карактеристика периода Хладног рата је то, да је безбедност схватана као збир безбедности појединих држава или засебних блокова са делимичним утицајем система колективне безбедности оличеном у организацији Уједињених нација. Поменути период карактеристичан је и по томе што је безбедност тога доба угрожавао „познати непријатељ“, што су били јасно постављени и разграничени циљеви и што је умногоме постојала могућност предвиђања реакције супротстављене стране.

Управо у овој чињеници видимо и основну разлику у односу на данашње, савремене, безбедносне претње које углавном долазе од стране невојних и недржавних субјеката (актера). Поред наведеног циља и описа проблема, неопходно је указати да тренутно угрожавања безбедности грађана и државе услед невојних облика претњи, прате и трајне економске последице у виду губитка инвестиција, издатака за борбу против тероризма, организованог криминала и елементарних непогода (посебно поплава), губитка услед криминалних активности који су пратиоци ових појава и друго.

ПРИСТУП ТУМАЧЕЊУ ПОЈМА БЕЗБЕДНОСТИ И УГРОЖЕНОСТИ

У књигама и стручним радовима многих домаћих и страних аутора дато је доста различитих дефиниција и тумачења безбедности. Сведоци смо да и у свакодневној комуникацији између људи безбедност је учестао појам и користи се у различитом контексту. У теорији безбедности постоје различита схватања и дефиниције појма безбедности, због тога што је његово одређење вишезначно и у свему врло сложено. Потребно за безбедношћу се заснива на тежњи за сигурношћу и заштити најважнијих добара и вредности којима личност и држава располажу. Волфер карактерише безбедност као "одсуство претње усвојеним вредностима"⁴⁷, али исто тако безбедност је и одсуство страха да ће те вредности у будућности бити угрожене или нападнуте.

У пракси је присутна општа дефиниција појма која гласи да је безбедност одсуство претњи (агресије) и способност одвраћања (отклањања) претњи. На основу ове дефиниције може се рећи да постоје два модела безбедности, када је претња већа од способности тада је држава небезбедна и случај када је способност већа од претње тада је држава безбедна.

Језичке, културолошке, политичке, религијске и друге разлике међу нацијама и људима одређују значајне разлике у поимању безбедности. С обзиром на наведено треба истаћи да сам концепт националне државе претпоставља државу као не само територијалну и политичку целину већ и као културно, историјско и духовно заједништво.⁴⁸

Ако се сагласимо са ставом да је безбедност основни атрибут сваке државе и да је везан за њену заштитну функцију може се рећи да је: "Безбедност државе стање заштићености државе од опасности, односно угрожавања и повређивања свих основних елемената државе, и то државне власти, становништва, територије, правног поретка и других..."⁴⁹.

За дефинисање појма угрожавања безбедности неопходно је познавати разна деструктивна деловања, друштвене, природне и техничке појаве које у различитим облицима са својим садржајима настају у свим друштвима, а односе се на угрожавање безбедности. Значај препознавања од кога треба да се штитимо, односно шта је то угрожавање, пресудан је за организовање, а касније и функционисање система безбедности Републике Србије.

Зависно од природе претњи безбедности и дефинисања прихватљивих ризика, безбедносна политика у различитим друштвима ће имати различите форме.⁵⁰ При дефинисању чинилаца безбедности тешко је дати неку универзално прихватљиву операционализацију, јер је безбедност било које државе специфична до те мере да се може сматрати јединственом.⁵¹ С обзиром да је свака држава посебна и аутентична, односно да се државе међусобно разликују, опасности које прете безбедности државе нису универзалне. Можемо рећи да оно што утиче на безбедност једне државе не мора да утиче на другу. Исто тако, оно што знатно утиче на безбедност земље у једном периоду, у неком другом периоду може бити готово безначајно. Безбедност земље представља избалансиран однос садашњих и будућних безбедносних

⁴⁷ Младен С. Костић, Концепте безбедности, Војно дело 7/2016, стр. 78.

⁴⁸ Драган Симеуновић, Нација и глобализација, Зограф, 2009, стр. 29.

⁴⁹ Љубомир Стајић, Основи безбедности, Полицијска академија, Београд, 2003, стр. 24.

⁵⁰ Александар Фатић, Безбедносни индетитет, Ревизија за безбедност, број 4, Београд, април 2009, стр. 7.

⁵¹ Митар Ковач, Дејан Стојковић, Стратегијско планирање одбране, Београд, 2008, стр. 270.

потреба и могућности. Она полази од националних интереса и циљева које држава жели да оствари у оквиру сопствене и колективне безбедности и анализира окружење и положај државе, на основу чега се идентификују безбедносни изазови, ризици и претње⁵² тим интересима.

У заштити националне безбедности учествују субјекти свих нивоа безбедности: појединци, друштво, држава, међународна заједница. Државе (и савези држава) и даље једини имају све капацитете (људске, материјално-техничке и организационе) за заштиту свих нивоа безбедности од највећег броја изазова, ризика и претњи.⁵³ Замисао националне безбедности, као и систем националне безбедности, обухватају много шири садржај од саме одбране од спољних опасности и штетних утицаја. На прагу трећег миленијума, као виталне вредности националне безбедности, поред одбране земље, издвајају се и безбедност грађана, здравствена безбедност, економска безбедност, еколошка безбедност и социјална безбедност.⁵⁴

ПОТЕНЦИЈАЛНИ НЕВОЈНИ ОБЛИЦИ УГРОЖАВАЊА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Стратегијски ниво на коме се дефинишу најважнији ставови и одлуке везане за одбрану Републике Србије од свих облика угрожавања безбедности су Устав Републике Србије, Закон о одбрани, Стратегија националне безбедности Републике Србије, Стратегија одбране Републике Србије и друга законска и подзаконска акта. Такође, наведена акта идентификују државне одргане и њихове надлежности у одбрани Републике Србије од свих облика угрожавања.

У складу са ставовима садржаним у документима Стратегија националне безбедности Републике Србије и Стратегија одбране Републике Србије, изазови, ризици и претње безбедности Републике Србије класификовани су према тежини последица по безбедност које би могле да настану у случају њиховог испољавања⁵⁵.

Простор западног Балкана постао је препознатљив по безбедносној кризи високог степена и ескалацији етничких конфликта, уз примену насиља које је често завршавало ратним конфронтацијама.⁵⁶ Национални и верски екстремизам, се у великој мери испољава и долази до изражаја на територији Србије. Разлог тога је у чињеници да простор западног Балкана на коме се преплићу цивилизацијске разлике, етничке и религијске предрасуде, као и старе територијалне претензије поспешују деловање екстремиста и њихових организација. Дуготрајна нестабилност је појачала религијске поделе на ионако политички нестабилној територији. Регион је оптерећен наслеђем прошлости и добија на значају као потенцијални логистички, регрутни и финансијски ослонац за разне облике тероризма и екстремизма на тлу Европе.⁵⁷ Ситуацију додатно компликују и наведеним проблемима иду у прилог и специфичан географски положај региона, миграције, економски проблеми, недовољна сарадња између држава у региону и једнострано проглашена независност Косова и Метохије.

Албански сепаратизам се издваја као кључна претња територијалном интегритету и суверенитету Србије. Покушај наметање независности јужне српске покрајине чини тај простор трајним фактором нестабилности у региону и шире. Такође, албански сепаратизам је извориште различитих невојних претњи

⁵² Изазов- појам вишег нивоа, симболизује појаву или процес који је могућ и вероватан, вишесмеран и на почетку вредносно неутралан. Ризик- појам нижег нивоа општости од изазова и етимолошки значи опасност да објекат или вредност буду повређени, оштећени, односно изгубљени, потенцијална опасност. Претња- у најширем смислу, свесна намера да се проузрокује штета неком субјекту, својини или праву, снажнија по интезитету испољавања, са јасним знацима наношења у случају изостанка брзог реаговања. Извор: Драган Татомир, Процена изазова, ризика и претњи безбедности Р. Србије у функцији планирања употребе ВС, Војно дело, пролеће 2011, стр. 44 и 45.

⁵³ Катарина Штрбац, Безбедносни и одбрамбени аспекти прикључења Републике Србије Европској унији, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 2010, стр. 183.

⁵⁴ Драган Симић, Наука о безбедности, Службени лист СРЈ, Београд, 2002, стр. 29-31.

⁵⁵ Стратегија националне безбедности Р. Србије, Службени гласник РС, број 37/2009, стр. 9 и Стратегија одбране Р. Србије, Службени гласник РС, број 88/2009, стр. 7.

⁵⁶ Срђан Милашиновић, Зоран Кековић, Превенција и разрешавање друштвених сукоба, Војно дело 2/2008, стр. 25.

⁵⁷ Наведеним ставовима иду у прилог и подаци изнети у Стратегији националне безбедности Р. Србије у глави I тачка 3. Безбедност Р. Србије и глави II Изазови, ризици и претње безбедности.

безбедности у Србији и шире, међу којима централно место и улогу имају екстремизам, тероризам и организовани криминал.

"Иако су албански екстремисти некад комбиновали насилне са ненасилним облицима свог деловања, остали су доследни у коришћењу насиља као основног средства своје политичке борбе, којим су истовремено одржавали и сопствено постојање и етнички конфликт на Косову и Метохији. Они су тако увек били ближи насиљу него преговарачком столу или гласачким кутијама, као средству ненасилне политичке борбе, а њихово ненасилно деловање увек је било у сенци насиља".⁵⁸

Дакле, у данашње време нерешен статус Косова и Метохије и чињенице да међу албанским екстремистима увек доминира идеја о насилном решавању статуса, представљају основни безбедносни проблем Републике Србије. Заједно са тим, ту је и проблем тежње албанских политичких партија и дела становништва да две општине на југу централног дела Србије, са албанском већином, припоје Косову. Најновија дешавања и ситуација на Косову и Метохију, а пре свега напади на грађане српске националности и њихову имовину, претње насилним заузимањем појединих објеката и делова територије где су насељени грађани српске националности, најаве Приштине о формирању "Војске Косова" и припајања општина на југу централног дела Србије, су директни покушаји угрожавања безбедности Републике Србије. Ако би ова дешавања била појачана у наредном периоду од стране албанских екстремиста, могло би да дође до нових инцидената и активирања делова терористичке организације ОВК⁵⁹ која на територији има део скривеног наоружања још од сукоба деведесетих. Да је овај епилог могућ, такође иду у прилог већ виђени догађаји, када су маскирани и наоружани припадници такзованих специјалних снага Косова држали на нишану и терорисали грађане Србије на северу Косова, као и претње екстремиста у случају да Срби крену у реализацију Заједнице српских општина.

Када говоримо о тероризму морамо прихватити чињеницу да је тероризам један од највећих изазова, ризика и претњи по глобалну, регионалну и националну безбедност, због његовог транснационалног карактера и посебно везе са организованим криминалом.

"Оно што терористичкој агресији даје специфичност у савременим условима просперитета глобалистичких процеса јесте невидљивост. За разлику од конвенционалних ратова са јасним противницима, тактиком и оружјем, транснационални тероризам оличен у Ал Каиди или Осами Бин Ладену (или било ком појединцу), јер га има свугде и нигде, за поприште сукоба има свет".⁶⁰ Тероризам као друштвени и политички феномен који дуго траје и често ескалира и поред сталних тврдњи многих држава о великим успесима у борби против њега, постао је главни глобални проблем. После изненадних и бруталних напада Ал Каиде на САД и најмоћније државе Европе, који су изазвали велики страх и панику, претворили су га у најударнију политичку тему и једну од највећих претњи безбедности кроз насиље обележено не само застрашујућим физичким и психолошким, већ и софистицирано-технолошким методама борбе. Тероризам користи страх као средство, док је застрашивање метод, застрашивање се постиже жестином насиља и могућношћу његовог изненадног понављања. Могуће жртве тероризма су сви, у пракси су то најчешће цивилна лица и неборци, а оно што прати ову бруталност је прокламовање великих циљева. Свака земља, па и наша, може да буде мета терориста како непосредно, тако и кроз коришћење њене територије за припрему и извођење акција у другим земљама. Генерално у свету је мало држава које у својој ближој прошлости нису биле или сада нису на неки начин захваћене тероризмом. „Као вид индивидуалног, нелегитимног, нелегалног и неинституционалног насиља тероризам је увек окренут против одређених институција неког друштва, односно *in concretum* против неке државе".⁶¹

За Републику Србију тероризам је, поред националног и верског екстремизма, највећа и најраспрострањенија безбедносна претња, којој се супротстављају сви елементи система безбедности.

⁵⁸ Хатица Бериша, Основна обележја политичког насиља, Војно дело, лето 2003, стр 200. У раду се наводи да су у питању хронолошки статистички подаци о насилним актима наоружаних група албанских екстремиста на Косову и Метохији у периоду од 1991. до 2003/04. године.

⁵⁹ Албанска терористичка организација "Ослободилачка војска косова" која је испровоцирала сукобе великих размера у које су се потом укључиле и међународне снаге. Сматра се да је добила име још 1993. године, а да је место стварања била Лауша.

⁶⁰ Горан Зековић, Хатица Бериша, Модели терористичке агресије, Војно дело 2/2018, стр. 500.

⁶¹ Драган Симеуновић, Тероризам, Правни факултет, Београд, стр. 80.

Терористичке активности према Србији су променљивог интензитета, а посебно су интензивирани на простору Косова и Метохије у току 1997. и 1998. године.

Албански екстремисти који су своје деловање на Косову и Метохији, југу централне Србије и у Р. Македонији подводили под националне интересе, након окончања конфликта уз заштиту дела међународне заједнице, ушли су у институције самопроглашене државе Косово. Ова околност довела је до тога, да се албански екстремисти са Косова и Метохије, који су носиоци тероризма, организатори, али и извршиоци појединих терористичких аката бар привремено, дистанцирају од терористичког деловања. Увид у циљеве ОВК указује да "...њен главни циљ нити је било стварање калифата, нити "уме", већ отцепљење Косова и Метохије од Србије ради стварања албанске, дакле националне, а не верске државе. Отуда се тероризам албанаца на Косову може оквалификовати пре свега, као етничко-сепаратистички."⁶²

Последњих година, на простору Републике Србије, појављује се и јача нова терористичка претња у форми радикалних исламиста који делују са позиција исламског фундаментализма. Оваква претња безбедности присутна је на просторима где међу становништвом доминира ислам као религија (Косово и Метохија, југ централне Србије и Рашка регија) али и у земљама у окружењу (Албанија, Македонија, Босна и Херцеговина и Црна Гора).

Догађаји који се одигравају поводом решавања статуса Косова и Метохије, појава наоружаних група на том простору⁶³, као и већабија у Рашкој области⁶⁴, указују да на простору наше земље и у њеном непосредном окружењу постоје екстремистичке снаге које би у одређеним ситуацијама (кад на други начин не би могле остварити своје циљеве) могле вршити и терористичке акције. Наведеном у прилог иду и подаци са конференције у Сарајеву "Балкански пихадисти: радикализација и регрутовање бораца за Сирију и Ирака да је током 2012. и 2013. године око 900 бораца за ратове из региона Западног Балкана отишло у наведене земље"⁶⁵. Посебно брине података да се у земље вратило 299 лица који су се борили на страни најопаснијих терористичких група (Ал Каида, Исламска држава), од чега 130 на територију Косова и Метохије и седам лица у централни део Србије."⁶⁶

Екстремистичке снаге могле би, у сарадњи са различитим криминогеним групама из Републике Србије и окружења, свој интерес наћи и у пролиферацији оружја за масовно уништавање⁶⁷.

Основна специфичност оружја за масовно уништавање је то што релативно мале количине могу изазвати велике и дуготрајне последице по људе, животињски и биљни свет, као и по животну средину. Та специфичност чини оружје за масовно уништавање веома погодним за примену у терористичке сврхе.

⁶² Исто, стр. 183.

⁶³ Писање више медија у Србији у октобру 2007. године и репортажа Радио-телевизије Косова о припадницима Албанске националне армије (АНА), када маскирани мушкарци у црној униформи патролирају дуж пута код Мердара недалеко од административне границе са Србијом. Оружани сукоб припадника Жанадармерије и норуужаних Албанаца који су прешли административну границу код с. Боровац, у јулу 2013. године. Писање више медија у априлу 2016. године о снимку тајне ноћне обуке припадника АНА који се појавио на албанском порталу Veriu.info, где се борци позивају на борбу и давање заклетве. Блокада пута неколико стотина Албанаца ка Бањанима у околини Дренице и пуцање из аутоматског оружја приликом посете председника Р. Србије у септембр 2018. године и други случајеви.

⁶⁴ Који су испољили оружане и терористичке активности према припадницима МУП, на простору Санџака у априлу 2007. године. Грегори Копли (Gregory R. Copley), председник Асоцијације за међународне стратешке студије из Вашингтона, сматра, чак, да се „балканска Мека“ вахабизма налази управо на подручју југозападне Србије и северне Црне Горе, познатом још и као Санџак.

⁶⁵ Од укупног броја бораца око 300 је из КиМ, 200 из БиХ, 207 из Македоније, 107 из Албаније, 50 из Србије, 13 из Црне Горе.

⁶⁶ Блиц 30.03.2016, наслов "Објављен Балкански досије исламиста", <http://www.blic.rs/vesti/objavljen-balkanski-dosije-islamista-podaci-zabrinjavajuci-za-ceo-region/zdj233>, приступљено 18.10.2018.

⁶⁷ Оружја за масовно уништавање обухвата оружја чије су основне карактеристике: масовни уништавајући учинак, време трајања дејства може бити неограничено (радиоактивност), отежана или чак немогућа контрола размера дејства, као и немогућност ефикасне заштите. У ову групу оружја убрајају се нуклеарно, хемијско и биолошко оружје. Извор: Миодраг Старчевић, Основе међународног права и међународног ратног права, ЦВШ ВЈ, Београд, 1998. година, стр. 157.

Према Стратегији националне безбедности Р. Србије пролиферација оружја за масовно уништење представља реалну претњу безбедности због опасности да оружје за масовно уништење дође у посед структура над којима држава нема контролу, посебно терористичких група и појединаца.⁶⁸

У складу са изнетим опредељењем, евентуално крајњи циљ овакве пролиферације може бити угрожавање безбедности Републике Србије, али не треба искључити могућност угрожавања безбедности међународних снага присутних на Косову и Метохији или транзит оружја за масовно уништавање преко територије Републике Србије, ради употребе на неком другом простору у Европи.

Организовани криминал и корупција - њихова повезаност, посебно у области трговине људима, недозвољене трговине наркотицима, реална је претња безбедности државе Србије. Тенденција је да организовани криминал све више угрожава највеће вредности које човек има (телесни интегритет и имовину) и тиме прети да угрози основни услов мирног живота - безбедност. Корупција угрожава темељне вредности друштва и доводи до опадања поверења у институције државе, отежавања спровођења суштинских реформи, успоравања процеса транзиције, економског развоја, прилива страних инвестиција и интеграционих процеса и до дестабилизације прилика у земљи и региону. Она се не може сматрати само морално штетном, него и директним узроком нефункционалности и неефикасности државе.

Наведене појаве конкретно могу утицати на безбедност Републике Србије кроз основне облике криминала које се појављују ради стицања противправне имовинске користи у виду извршења кривичних дела као што су кријумчарење оружја, дроге, аутомобила и илегалних миграната⁶⁹, изнуде, рекет и економски криминал. Поред основних форми претња безбедности Р. Србије је успостављање контроле на илегалном тржишту и елиминисање претње по криминално удружење, што се манифестује кроз свакодневне појаве које се и објављују у медијима, а манифестују се у виду претњи, уцена, убиства, корупције, фалсификовање исправа и друго. Свакако најизраженија претња по безбедност Р. Србије може бити у тренутку када криминал предузима мере за избегавање кривичне одговорности, кроз уништавање трагова и доказа, застрашивање и поткупљивање или убиства сведока, полицајаца, тужилаца и судија. Сведоци смо у ближој прошлости, да када криминал добије велике размере и када држава изгуби контролу над организованим криминалним групама, односно када криминалци незаконито набављају, носе и држе оружје, да последице могу бити и убиство представника највишег државног руководства⁷⁰.

УТИЦАЈ НЕВОЈНИХ ПРЕТАЊИ НА УГРОЖАВАЊЕ СИСТЕМА ОДБРАНЕ

Систем одбране Републике Србије, као најважнији елемент безбедности државе, може бити под утицајем ове врсте угрожавања, јер располаже великом количином наоружања, војне опреме и одбрамбених технологија, чије потенцијално отуђење од стране организованих криминалних група може имати негативне последице по државу у целини⁷¹. Такође, систем одбране располаже значајним буџетским средствима за опремање, јавне набавке и друге потребе, које су попут појава у другим сегментима друштва, потенцијални циљ за разне облике корупције и криминалног деловања са елементима организованости⁷². Наведено

⁶⁸ Стратегија националне безбедности Р. Србије, Службени гласник РС, број 37/2009, стр. 10.

⁶⁹ Нарочито било изражено у време мигрантске кризе, када су у многобројним заједничким акцијама МУП, БИА у сарадњи са органима Министарства одбране и Војске Србије за сузбијање криминала (пре свега ВБА МО и Војне полиције) пресечене и процесуиране бројне криминалне групе које су се бавиле кријумчарењем илегалних миграната. Такође и заједничким акцијама полиција Србије, Немачке и Румуније откривена је међународна криминална група, која је пребацивала мигранте у земље ЕУ.

⁷⁰ Убиство премијера Републике Србије Зорана Ђинђића 12. марта 2003. године, за које су правоснажно осуђени између осталих чланова криминалне групе и командант и помоћник команданта Јединице за специјалне операције БИА Р. Србије.

⁷¹ Показатељи наведене тврдње су крађа оружја, муниције и друге војне опреме из објеката ВС у претходним годинама, које су ангажовањем Војне полиције и ВБА МО уз сарадњу са другим државним органима, разрешене и извршиоци процесуирани и тиме спречена већа друштвена опасност. Пример је и крађа веће количине наоружања (пиштоља и муниције) из магацина ВС, у новембру 2016. године, када је заједничком акцијом државних органа ухапшено пет лица и пронађен део украденог наоружања и опреме, а резултати истраге показали да је оружје било намењено за организоване криминалне групе на територији Србије.

⁷² Пример рањивости система одбране су хапшења појединаца и организованих криминалних група у којима су били и припадници МО и ВС. Карактеристичан је пример хапшења криминалне групе од 16 чланова, у

активности и појаве могу негативно утицати и на оперативне и функционалне способности Војске Србије, као најважнији део система одбране.

Досадашње искуство у супротстављању овој појави, недвосмислено указује да се организовано криминално деловање против државе најчешће испољава у државним институцијама и органима у којима одговорна лица располажу широким овлашћењима за доношење важних одлука и високим износима финансијских средстава намењених разним државним потребама. Из тог разлога се ова делатност у досадашњем периоду најчешће испољавала у областима јавних набавки, материјално финансијског пословања, инфраструктуре и грађевине, решавања статусних питања, спољнотрговинском промету и друго.

Треба напоменути да, "за разлику од некадашњег организованог криминала чији је примарни мотив био стицање профита, данашњи криминалци имају и друге аспирације. Финансијска моћ и позиција у политичком, привредном и локалном сектору користи се за ванинституционалне, ванправне, неетичке и друге утицаје на државу, односно за узимање положаја у друштву који се не могу стећи учествовањем у регуларним демократским процесима".⁷³

Корупција је најчешћи узрок организоване криминалне делатности која угрожава безбедност. Свакако да је по безбедност државе опасније корумпирање одговорних лица која доносе или битно утичу на доношење важних одлука, имајући у виду продужено време трајања последица овог облика корупције, а понекад и немогућност да се такве последице у потпуности санирају⁷⁴. Велика претња по безбедност Р. Србије може бити у случају уплива корупције у систем полиције и правосуђа у смислу откривања и расветљавања најтежих кривичних дела. Такође, присуство корупције може представљати један од кључних разлога постојања ниског нивоа поверења грађана у рад јавних служби и тиме штетити општем интересу и безбедности земље. Она заправо умањује способност јавних служби да делују у складу са законом, рационално и непристасно. Било који облици корупције да се јављају, сви имају велике последице по економију, привредни раст, буџет и друштво у држави, што значи и висок степен угрожавања безбедности државе.

Анализом политичких ставова изнетих у јавности и законским и стратешким актима, могло би се рећи да се Република Србија која је у протеклим деценијама доживела озбиљна суочавања са организованим криминалом, определила за системски приступ спречавању ове појаве. Овакав приступ се начелно састоји из јасног политичког опредељења (најчешће дефинисаног кроз националне стратегије или слична програмска документа), стварање правног оквира кроз доношење сета закона и формирање специјализованих правосудних и полицијских институција. Свакако, већ познате проблеме са организованим криминалом, у Србији ситуацију усложњава чињеница коју су између осталог изнели и стручњаци из Русије (представници ОДКБ) који су учествовали на округлом столу у Београду "да је последњих 18 година на територији Авганистана дошло до неконтролисаног повећања производње и трговине наркотика, а да многи путеви трговине наркотицима воде према Косову као основној бази за даљу дистрибуцију".⁷⁵ Представљајући јавности извештај о раду МУП Р. Србије, министар унутрашњих послова изнео је податак да је повећано откривање кривичних дела у вези са дрогом за прву половину 2018. у односу на прву половину 2017. године за 33 %, односно да је у периоду од јануара до јуна ове године одузето око 1.350 килограма дроге, а заплењено више од 461.000 комада различитих наркотика⁷⁶. Наведени подаци говоре како о ефикасности рада полицијских органа, тако и о чињеници да је ова појава присутна на нашим просторима и да може угрозити безбедност Р. Србије.

фебруару 2009. године, од којих је део припадника МО, због давања и примања мита, злоупотреба службеног положаја и превара у области решавања стамбених потреба Војске, накнаде штете по основу повређивања у ратовима и права из социјалног осигурања.

⁷³ Саша В. Мијалковић, Национална безбедност, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2009, стр. 225.

⁷⁴ Трагичан догађај од 12. марта 2003. године, полицијска акција "Сабља" која је уследила и истражне радње након тога показали су везу корумпираних појединаца из правосуђа и полиције са криминалним организацијама које су преживеле промене политичких режима.

⁷⁵ Округли сто на тему "Проблеми у супростављању новим изазовима и претњама", Београд, 19.10.2018.

⁷⁶ Међу ухапшеним лицима поред држављана Србије, у нашој земљи и иностранству, било је и већи број страних држављана, који су заједно кријумчарили и продавали дрогу у Србији и земљама ЕУ.

"Може се рећи да овај проблем представља трајни изазов стабилности и безбедности, јер постоји тесна повезаност између криминалних организација и група екстремних националиста. На простору Балкана делује ланац домаћих и међународних криминалних или других група које су у функцији криминала и сви међусобно тесно сарађују, били они Срби, Хрвати, Албанци, или са подручја Бугарске, Молдавије, Румуније итд. Те криминалне групе показују и спремност за примену насиља, како у вршењу других кривичних дела, тако и у међусобним обрачунима за превласт на тржишту, чиме додатно угрожавају безбедност грађана."⁷⁷

Такође невојне претње безбедности, у последње време са већом вероватноћом испољавања и препознавања на територији Србије, су елементарне непогоде, природне и друге несреће и епидемије. Природне катастрофе, природне непогоде или елементарне непогоде су слични термини за појаве које прекидају нормално одвијање живота, проузрокују жртве, штету већих размера на имовини или њен губитак, штету на инфраструктури и околини. Територија Републике Србије је посебно изложена могућности плављења тла услед изливања токова великих река, што је једна од најчешћих природних непогода са тенденцијом сталног појављивања уколико се не реагује на адекватан начин у смислу заштите од поплава. На другом месту су геолошка померања тла на простору Балкана, која изазивају велике земљотресе и клизишта услед којих долази до великих последица по материјална добра и становништво⁷⁸.

Поред чињенице да су након мајских поплава 2014. године, у циљу заштите од поплава изграђени многи насипи и регулисана корита бројних водотока, садашње стање заштите од поплава у Србији није задовољавајуће, на шта нас упозоравају догађаји угрожавања безбедности услед поплава у претходном периоду. Због чињенице да поплаве могу прекинути нормално одвијање живота, проузроковати жртве и да су још увек директне и индиректне штете од поплава изузетно велике⁷⁹ и понекад превазилазе укупан годишњи приход административне јединице на којој су се јавиле, ове појаве се морају разматрати као озбиљан фактор угрожавања безбедности Републике Србије⁸⁰.

У суштини да би смо били безбеднији потребно је пре свега знати шта нас и на који начин угрожава, а потом предузети мере за одсуство неког или нечега што нас угрожава. Такође, упоредо треба створити и неговати друштво у којем влада правда, морал, култура, односно друштво које стално унапређује своје вредности.

ЗАКЉУЧАК

Угрожавање безбедности Р. Србије кроз невојне претње безбедности могу се са великом вероватноћом испољити због тренутних и будућих догађаја у виду разних притисака за признање једнострано проглашене независности Косова и Метохије, али се могу испољити и у облику тероризма, организованог криминала, етничких напетости, националног и верског екстремизма, илегалних миграција, природних непогода, индустријских и других несрећа и епидемија. Тренутна немогућност Р. Србије да успостави контролу над својом територијом, на простору Косова и Метохије створила је озбиљну безбедносну претњу. Претходни период у коме није било стабилних институција, функционисања основних људских права и спровођења закона, створило је основу за развој многих друштвено негативних појава на Косову и Метохији.

Тероризам није нова појава за Р. Србију, али је данас учестала појава, која кроз глобализацију (слободан проток идеја и технологија које она носи), добија много актера и различите форме испољавања. Такође, показало се да неки актери могу да изведу терористички напад било где у свету и тако

⁷⁷ Игор Баришић и други, Балкан-изазови, ризици и претње, Војно дело, Београд, лето 2014, стр. 84.

⁷⁸ Према изјавама у медијима од стране представника Геолошког завода Србије, у Србији нема катастрофа потенцијално опасних подручја, где је тло склоно померању, до сада је регистровано око 18.000 потенцијално опасних места, а процене су да их има дупло више.

⁷⁹ Директне штете су оне које је проузроковала сама поплавна вода и бујична стихија (људски животи, материјална штета на привредном, производном и инфраструктурном сектору итд.), а индиректне штете су оне које су настале посредним путем као што је немогућност привређивања и обављања послова ван поплавленог подручја због немогућности коришћења инфраструктуре, путева, железнице, комуникација и друго.

⁸⁰ Према извештају о проценама потребних санација Владе Р. Србије који је састављен уз помоћ ЕУ, Светске банке и УН, званична процена штете у српској економији услед поплава и појава клизишта 2014. године је 1,7 милијарди евра.

демонстрирају рањивост било које државе коју одреде као мету. Претња од тероризма, који има међународна обележја, на простору Р. Србије може се посматрати на три начина, као потенцијални извор тероризма, објект терористичких аката и транзитно подручје за терористе.

Када се разматра питање организованог криминала, треба увек узети у обзир чињеницу да организовани криминал по својим појавним облицима, реалној друштвеној опасности, а посебно по својим све израженијим амбицијама за директни утицај на државне структуре представља реалну претњу безбедности Р. Србије. Такође, организовани криминал угрожава поверење грађана у државу као најзначајнију друштвену организацију, што додатно компликује безбедносну ситуацију.

Осим непосредно нанете штете, могу се разматрати и посредни аспекти изазваних последица. То се, пре свега, односи на економске губитке или друге врсте штете. У коначној анализи утицаја на друштво, последице изазване посредно често могу да буду доминантне у односу на штету изазвану на самом објекту дејства.

Како је рекао наш књижевник Иво Андрић: "Ток догађаја у животу не зависи од нас, никако или врло мало, али начин на који ћемо догађаје поднети зависи у доброј мери од нас самих."

Дакле, невојне претње безбедности су неминовне на простору на коме се налази Република Србије и ток таквих догађаја ни Србија, ни много моћније земље немогу променити, али како ћемо угрожавање безбедности кроз невојне претње безбедности дочекати и поднети, зависи од наше спремности као државе и на то треба усмерити расположиве ресурсе.

Правовременим уочавањем постојећих изазова, ризика и претњи и сагледавајући могуће претње, може се превентивно утицати и обезбедити да, ако се не може опасност неутралисати, онда бар да се умањи њихов негативан ефекат по безбедност државе. Начин и приступ препознавања и решавања изазова, ризика и претњи са позитивним исходом по државу, првенствено ће зависити од правилног и целисходног ангажовања свих елемената Републике Србије.

Институције државне власти су одговорне да непрекидно анализирају потенцијалне безбедносне проблеме, као и да организују ефикасан систем безбедности који ће на време откривати, одвраћати, спречавати и елиминисати њихово негативно дејство по државу и њене грађане. У одбрани од невојних претњи безбедности могу учествовати институције државе Србије, у сарадњи са њеним органима и службама, првенствено се мисли на елементе безбедности као што су војска, полиција, обавештајне службе, судови и тужилаштва којима је то једна од основних делатности.

Наведено, отвара могућност за даље разматрање могућности, капацитета и начина ангажовања Војске Србије у супростављању невојним претњама безбедности, у складу са мисијама и задацима које има Војска.

„У стратегији националне безбедности, тежиште је на утврђивању генералних опредељења и ставова којима се уређује систем националне безбедности. Ефикасно предвиђање промена у подручју безбедности, може рационално, ефикасно и успешно да профилише систем безбедности и да оствари уставом дефинисану улогу“.⁸¹

С обзиром да је најављено доношење нове Стратегије националне безбедности Републике Србије, намеће се потреба за детаљном анализом и проценом свих изазова, ризика и претњи по безбедност. Свакако оваква анализа би, поред већ познатих, указала на додатне разлоге за улагање више напора у супростављању невојним претњама безбедности. Поред тога, безбедносни циљеви Србије поред наведене анализе треба, пре свега да буду достизање способност за решавање кризних ситуација и обезбеђивање економске стабилности Србије.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Баришић И., Талијан М., и Бериша Х., Балкан-изазови, ризици и претње, Војно дело, лето 2014.
- [2] Бериша Х., Основна обележја политичког насиља, Војно дело, лето 2003.
- [3] Димитријевић Б., Стратегија националне безбедности Србије (модел), Војно дело, Београд, 2/2008.
- [4] Ђорђевић Б., Безбедносни изазови, ризици и претње, Нови гласник број 2, Београд, 2006.
- [5] Зековић Г., Бериша Х.а, Модели терористичке агресије, Војно дело 2/2018.
- [6] Ковач М., и Стојковић Д., Стратегијско планирање одбране, Војноиздавачки завод, Београд, 2009.

⁸¹ Митар Ковач и Дејан Стојковић, Стратегијско планирање одбране, Војноиздавачки завод, 2009, Београд, стр. 266-267.

- [7] Костић М., Концепте безбедности, Војно дело 7/2016.
- [8] Мијалковић С., Организовани криминал као претња националној безбедности, Безбедност, Београд, 1-2/2009.
- [9] Мијалковић С., Национална безбедност, Криминалистичко-полицијска академија Београд, 2009.
- [10] Милашиновић С., Кековић З., Превенција и разрешавање друштвених сукоба, Војно дело 2/2008.
- [11] Савић А., Национална безбедност, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2007.
- [12] Симеуновић Д., Нација и глобализација, Зограф, Београд, 2009.
- [13] Симеуновић Д., Тероризам, Правни факултет, Београд, 2009.
- [14] Симић Д., Наука о безбедности, Службени лист СРЈ, Београд, 2002.
- [15] Стајић Љ., Основи безбедности, Полицијска академија, Београд, 2003.
- [16] Старчевић М., Основе међународног права и међународног ратног права, ЦВШ ВЈ, Београд, 1998.
- [17] Стратегија националне безбедности Р. Србије, „Службени гласник РС“, број 37, 2009.
- [18] Стратегија одбране Републике Србије, „Службени гласник РС“, број 88, 2009.
- [19] Татомир Д., Процена изазова, ризика и претњи безбедности Р. Србије у функцији планирања употребе ВС, Војно дело, пролеће 2011.
- [20] Фатић А., Безбедносни индетитет, Ревиија за безбедност, број 4, Београд, 2009.
- [21] Фатић А., Тероризам и организовани криминал, Војно дело, 3/2003.
- [22] Штрбац К., Безбедносни и одбрамбени аспекти прикључења Републике Србије Европској унији, Институт за стратегијска истраживања, Београд, 2010.